

**TURKIYA VA YEVROPA ITTIFOQI O'RTASIDAGI
HAMKORLIK ALOQALARI STRATEGIYALARI**

Maxmudova Zulxumor Ikromjon qizi

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti

tayanch doktoranti

Annotatsiya: Turkiya va Yevropa Ittifoqi o'rtasidagi savdo-sotiq aloqalari-bu murakkab va ko'p qirrali mavzu. O'zaro iqtisodiy manfaatlar, siyosiy kelishmovchiliklar va tarixiy munosabatlar bu ikki tomon o'rtasidagi savdo-sotiq aloqalarining dinamikasini belgilab beradi. Ushbu maqolada Turkiyadagi ichki siyosiy kurash, ikki tomonlama savdo-sotiq aloqalari, migratsiya muammolari, mamlakatning Yevropa Ittifoqiga qo'shilishi, g'arbparast siyosatchilarning G'arbga qarshi kuchlar pozitsiyalari va ularga qarshiligini o'rganish masalalarida yaxlit o'rganishga harakat qilinganligan. Tadqiqot natijalari Yevropaparast yo'lni tanlash bilan bog'liq holda Turkiyadagi ijtimoiy-siyosiy jarayonlar haqida fikr yuritish imkonini beradi. Bundan tashqari Turkiya va Yevropa Ittifoqi o'rtasidagi energiya almashinuv strategiyasi batafsil yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Savdo-sotiq aloqalari, hamkorlik, integratsiya, Bojxona Ittifoqi, savdo to'siqlari, siyosiy muhit, siyosiy kelishmovchiliklar.

**COOPERATION STRATEGIES BETWEEN TURKEY AND THE
EUROPEAN UNION**

Makhmudova Zulhumor Ikromjon qizi

PHD researcher UWED

Abstract: Trade relations between Turkey and the European Union are a complex and multifaceted topic. Mutual economic interests, political differences and historical ties determine the dynamics of trade relations between the two countries. This article attempts to comprehensively study the internal political struggle in Turkey, bilateral trade relations, migration issues, the country's accession to the European Union, the positions of pro-Western politicians and their opposition to the West. The results of the study allow us to reflect on the socio-political processes in Turkey in connection with the choice of the pro-European path. In addition, the strategy of energy exchange between Turkey and the European Union is explained in detail.

Keywords: Trade and economic relations, cooperation, integration, Customs Union, trade barriers, political situation, political differences

Turkiya Respublikasi katta hudud, ko'p sonli aholi, kuchli iqtisodiyot va qurolli

kuchlar, ilmiy va ijtimoiy salohiyatga ega bo'lib Yevropa va Osiyo davlatlari ichida katta mavqega egadir. Ushbu davlatning, ayniqsa, Yevropa qit'asiga bo'lgan ta'siri sezilarlidir (masalan, Germaniya, Avstriya va boshqalar). Mamlakatning geografik joylashuvi hamda o'z mintaqasida iqtisodiy, madaniy va tarixiy aloqalari darajasi Yevropa va Osiyo xududida Turkiyaning katta ta'sir etish salohiyatini namoyon etmoqda. Ayrim obyektiv va subyektiv sabablarga ko'ra mamlakatni Yevropa Ittifoqiga qabul qilinmayotganligi mazkur davlatning tashqi na ichqi siyosatiga umuman ta'sir etayotgani sezilmayapti. Turkiya Respublikasining Qora dengiz bo'yi, Yaqin Sharq, Bolqon yarim oroli O'rta Yer dengizi hududi, Markaziy Osiyo ichida siyosiy mavqei va iqtisodiy ta'sir etish doirasi juda kuchli.

Fikrimizcha, Yevropa mamlakatlari Turkiyani, **birinchidan**, mintaqadagi eng kuchli mamlakat, **ikkinchidan**, energiya manbalarini transportirovka qilish bo'yicha tranzit davlat, **uchinchidan**, Yevropaga kelmoqchi bo'lgan migrantlarni ushlab turgan (saqlab turgan) davlat, **to'rtinchidan**, ayrim arab davlatlariga qarshi turgan iqtisodiyot egasi sifatida qabul qilmoqdalar. Turkiya Respublikasi BMT, YEXHT va NATO doirasida e'tiborga loyiq tinchlik operatsiyalarida faol qatnashayotgan mamlakat, Yevropada ishlab chiqarilgan mahsulotlarni sotsa bo'ladigan hudud sifatida ham namoyon bo'lmoqda. Tarixga nazar tashlasak, **Mustafo Kamol Otaturk** o'limidan so'ng Turkiya Respublikasining tashqi siyosati o'zining o'zgaruvchanligi, beqarorligi va sustligi bilan ajralib turar edi. XX asrning 60-90-yillarida amalga oshirilgan davlat siyosati natijasida Yevropa mamlakatlari bilan aloqalar qo'shni mamlakatlar bilan aloqalarni yomonlashuvi asosida ro'y berganini ko'rish mumkin. Turkiya o'zining barcha yaqin qo'shnilar bilan jiddiy bo'lgan hududiy, iqtisodiy va siyosiy ixtiloflarga ega edi. Bundan tashqari, davlatning tashqi siyosat borasidagi muammolari yildan yilga kuchayib borganligini kuzatish mumkin. Turkiyaning eng ko'zga ko'ringan siyosatchilaridan biri, sobiq Bosh vazir Maxmud Dovudo'g'lining ta'kidlashicha, Turkiya yuqoridagi muammoviy vaziyatlarni hal etish, tashqi siyosatni yuritish kelib chiqishi mumkin bo'lgan yangi tahlikali vaziyatlarni oldini olish maqsadida **“Strategik rivojlanish konsepsiyasi”** ni yaratdi hamda uni izchillik bilan amaliyotga tadbiiq etmoqda, ushbu konsepsiyaning tub mohiyati Turkiyaning tashqi siyosatda ayrim davlatlararo masalalarda tamomila yangi bo'lgan qarorlarni qabul qilish, asosiy e'tiborni G'arbdan Sharqqa ko'chirish, tashqi siyosat unsurlarini yangilash, tashqi ta'sir etishning yangi shakllarini qo'llash (xorijda yashaydigan turk diasporasi yordamidan foydalanish) kabi prinsiplarni amalga oshirishda ko'rinadi. Konsepsiyada asosiy e'tibor yana ancha yillardan beri hal etilmay kelayotgan xalqaro muammolarni hal etishda (masalan, yaqin qo'shnilar bilan) Turkiya Respublikasi vositachligini taklif etishi ham e'tiborga loyiq. Bunday muammolar sirasiga Tog'li Qorabog', Kipr, Iroq, Suriya, Isroil va Falastin mojarolarini kiritish mumkin.

Hozirda esa, Turkiya Respublikasining tashqi siyosati G'arb va Sharq

davlatlariga nisbatan alohida-alohida olib borilishi bilan ajralib turadi. Turkiya o'zining geostrategik manfaatlaridan kelib chiqib, AQSH, Yevropa (asosan Germaniya, Fransiya va Italiya). Rossiya hamda Xitoy o'rtasida o'zaro teng masofali tashqi aloqalarni olib borishga harakat qilmoqda. Turkiyaning Rossiya bilan aloqalari o'zgaruvchanligi va beqarorligi bilan ajralib turadi. Turkiya va Rossiya o'rtasidagi urushlar boshqa davlatlarga qaraganda ko'p bo'lgan va asrlar davomida bu ikki mamlakat strategik dushmanlik qilib kelganlar.

Turkiya tashqi siyosatining asosiy xususiyatlaridan yana biri shuki, mamlakat o'zining xalqaro hamkorligini pragmatizm asosida olib borib, xalqaro muammolarni yaqin qo'shnilar va eng yaqin ittifoqchilar bilan faol hamkorlikda olib borishidir.

Turkiya tashqi siyosati mamlakat rahbariyatining xalqaro maydondagi obro'-e'tiboriga ham bog'liq. Rejep Tayyip Erdo'g'on Sharq va G'arb mamlakatlarida katta mavqega ega bo'lganligi uchun ushbu holat davlatlararo munosabatlarga ham o'zining katta ta'sirini kursatmoqda. Bunga misol qilib, Turkiyaning Rossiya, O'zbekiston, Fransiya, Germaniya mamlakatlari bilan savdo-sotiqni olib borishga katta e'tibor berilishi holatlarini kuzatish mumkin.

Fikrimizcha, Turkiyaning tashqi siyosatida hozir mamlakatning birinchi navbatda AQSH, Rossiya va Eron bilan davlatlararo munosabatlari yetakchi o'ringa ega. Ayni paytda Turkiya Respublikasining G'arb mamlakatlari bilan aloqalarida bir-biridan hadiksirash, oradagi sovuqlikning kuchayishi kabi holatlar kuzatilmoqda.

Kurdlar muammosini hal etishda G'arb davlatlarining (xususan, AQSH) o'ziga xos siyosat yurgizgani hamda kurd kurolli guruhlariga harbiy yordam berganlari Turkiyaning G'arb davlatlari bilan o'zaro aloqalarini yomonlashuviga olib kelgan asosiy omillardan biri bo'ldi, desak adashmaymiz. Ushbu holat Turkiyaning Rossiya va Eron bilan yaqinlik aloqalariga ham ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

Yana bir omil shundan iboratki, Turkiya Respublikasining Shanxay hamkorlik tashkiloti (SHHT), Braziliya, Janubiy Afrika Respublikasi, Rossiya, Hindiston va Xitoy uyushmasi (BRIKS) kabi tashkilotlar bilan aloqalari faollashgani ham Anqaraning keng ko'lamli tashqi siyosatni faol olib borayotganligidan dalolatdir.¹

Rejep Tayyip Erdo'g'onning buyuk, barqaror va o'ziga to'q jamiyatni shakllantirish borasidagi sayi-harakatlari, birinchi navbatda, Turkiyaning an'anaviy ittifoqchilaridan sovushiga (Turkiya NATO a'zosi sifatida Yevropa va AQSH bilan juda yaqin aloqalarga ega edi) hamda yangi ittifoqchilar bilan aloqalarni kuchaytirishiga zamin yaratmoqda.

Fikrimizcha, Turkiyaning G'arb davlatlari bilan aloqalarining susayishiga Turkiya ishbilarmon doiralarning (ular mamlakatning iqtisodiy hayotiga juda katta ta'sir ko'rsatadi) yangi ittifoqchilar va o'z tovar-moddiy boyliklarini o'tkazish uchun

¹ Алекперов. Р. Роль стил во внутренней и внешней политике Турции после Второй мировой войны
Автореф... канд. полит. наукю-М.2007-С.12-14

yangi bozorlarni kashf etishga bo‘lgan xohishlaridir. Masalan, turk ishbilarmonlarining aksariyati Rossiya, Eron, Pokiston, Ozarbayjon, O‘zbekiston va boshqa Sharq mamlakatlari bilan aloqalarni kuchaytirishni yoqlab chiqmoqda va g‘arbiy yo‘nalishdagi savdo va siyosiy aloqalar darajasini pasaytirishga chaqirmoqdalar.

Endi Turkiya G‘arb davlatlariga nisbatan tashqi siyosatini belgilab beradigan asosiy holatlarga to‘xtalsak:

birinchidan, Turkiyaning eng yangi davrdagi tarixiga nazar solsak, mamlakat G‘arb mamlakatlari bilan yaqindan aloqa qilish, Yevropadagi turli uyushmalar va tashkilotlarga a‘zo bo‘lish, asosan, G‘arb mamlakatlari bilan savdo-sotiqni olib borishga katta e‘tibor berilishi holatlarini kuzatish mumkin. Oxirgi 15 yil ichida Turkiya Respublikasining tashqi siyosati tamomila yo‘nalishlarga ega bo‘lib, jiddiy transformatsiya jarayonlarini boshidan kechirganligini ham yaqqol kuzatish mumkin.

Ikkinchidan, muqaddam Turkiyada iqtisodiy va siyosiy bo‘xronlar, harbiylarning mutloq hokimiyati, faqat G‘arb mamlakatlari bilan yaqindan muloqot qilish hamda tashqi siyosatdagi beqarorlik holatlari kuzatilgan bo‘lsa, hozirda chuqur o‘ylangan, bosqichma-bosqich amalga oshirilayotgan tashqi siyosatni kuzatib turibmiz.

Uchinchidan, Turkiya Respublikasining juda qulay geostrategik joylashuvi (G‘arb va Sharq uchrashadigan chorrahada) G‘arbda Gretsiya va Bolgariya, Sharqda Gruziya, Armaniston, Eron, Iroq, Suriya, dengizda esa Ruminiya, Ukraina, Rossiya bilan umumiy chegaralarga ega ekanligi Turkiyaning hozirgi tashqi siyosatini belgilab bermoqda.

To‘rtinchidan, hozirda Turkiya siyosatining asosan yaqin qo‘shnilar bilan uzoqqa mo‘ljallangan barqaror aloqalarga kirishish prinsipi asosida olib borilayotganligi.

Beshinchidan, Turkiya tashqi siyosatini mamlakat asoschisi Otaturkning “**yurtda tinchlik, dunyoda tinchlik**” prinsipi asosida olib borilayotganligi.

Oltinchidan, eng yangi davrda Turkiya tashqi siyosatining ikkita asosiy prinsiplar bo‘lgan “**qo‘shnilar bilan muammolarsiz aloqalarga kirishish**” hamda “**Turkiya atrofida barqarorlik va xavfsizlik kamarini yaratish**” prinsiplariga asoslanayotganligini ham alohida ta’kidlash joiz.²

Yettinchidan, Turkiyaning yuqoridagi prinsiplarga asoslangan tashqi siyosatida G‘arbiy yo‘nalishga uncha berilmayotganligini ham alohida ta’kidlash joiz.

Sakkizinchidan, Turkiya tashqi siyosatining chuqur konseptual asoslarga ega ekanligi.

To‘qqizinchidan, Turkiya Respublikasining G‘arb davlatlaridan farqli ravishda **Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT)** ni jahondagi eng asosiy xalqaro tashkilot sifatidagi o‘rni va mavqeini saqlab qolish borasida teran fikrlarga ega ekanligi.

² Азиз Аль-Азмех. Ислам и современность. – М. 2009. С.17

O'ninchidan, Turkiya NATO a'zosi sifatida ButunYevropa xavfsizligi konsepsiyasini Rossiya bilan birgalikda shakllantirish kerakligi to'g'risida, yangi xalqaro formatlarni qo'llab-quvvatlashi, kuchli yettilik emas, kuchli yigirmatalik borasida bot-bot ta'kidlamogda.

O'n birinchidan, NATO a'zosi bo'lsa ham Turkiya Respublikasi boshqa mamlakatlar bilan mustaqil va erkin aloqalarga kirishishni yoqlab chiqmogda.

O'n ikkinchidan, Turkiyaning asosiy maqsadi 2023-yilda mamlakatning 100 yillik tantanalari kutib turganligini hisobga olib, respublikani eng rivojlangan o'nta mamlakat qatoriga olib kirish hamda texnologik yo'nalishda mintaqaviy lider maqomiga erishish ekanligini ko'rsatish.

O'n uchinchidan, Turkiya tashqi siyosatida xalqaro neft va gaz quvurlarini mamlakat hududidan o'tishi, katta savdo flotiga ega ekanligi (300 ga yaqin katta kemalar), yirik hajmdagi yuklarni tashishga mo'ljallangan yuk avtomashinalari parkiga (50000 ga yaqin) ega ekanligi omillaridan ustalik bilan foydalanayotganligi.

O'n to'rtinchidan, Turkiya hukumati va davlatga tegishli gumanitar tashkilotlarning (masalan, TIKa va boshqalar) Yevropa mamlakatlarida istiqomat qilayotgan turk millatiga mansub aholi bilan yaqindan aloqalar qilish, ularning ta'sirini Turkiya davlat manfaatlarini yo'lida ishlatilayotganligi va foydalanilayotganligi.

O'n beshinchidan, fikrimizcha, Turkiya rahbar doiralari o'z mamlakatlarini NATOga a'zolicini hamda Yevropa va AQSH bilan yaqin aloqalari mavjudligini o'z mamlakatlari xududi xavfsizligini ta'minlab beradigan yagona omil sifatida qaramayaptilar.

Hozirda dunyo geosiyosiy xaritasida hali kuzatilmagan fenomen bo'lgan hodisa, ya'ni Turkiyaning an'anaviy ittifoqchilardan uzoqlashib, o'z qo'shnilarini bilan yaqinlashuvi hamda savdo-sotiqni birinchi o'ringa qo'yib siyosat yurgizayotganligidir. Bundan tashqari, mamlakat ildam qadamlar bilan SHHT va BRIKS tashkilotlariga yaqinlashmogda.

Turkiyada nashr etiladigan adabiyotlarga e'tibor bersak, yuqorida keltirilgan fikrlarimizni to'g'riligiga amin bo'lamiz.³ Masalan, turklar AQSH, Buyuk Britaniya, Fransiya, Germaniyaga qaraganda Rossiya, Ozarbayjon, O'zbekiston, Eron, Qozog'iston, Xitoy va boshqa Sharq mamlakatlari bilan aloqalarni rivojlantirish zarurligini ta'kidlab fikr yuritmogdalar. Bunda ular faqat islom dini hukmron bo'lgan mamlakatlar emas, balki boshqa davlatlar to'g'risida ham gapirmogdalar.

Fikrimizcha, G'arb davlatlari Turkiyaning yuqoridagi xususiyatlarini hisobga olib, yurgizayotgan tashqi siyosat konsepsiyasini to'liq anglab olib, keyin ushbu mamlakat bilan davlatlararo aloqalarga kirishsalar, Turkiyani o'zlarining manfaatlarini mavjud mamlakatlar qatoridan chiqarib yubormaydilar.

Mavjud xorijiy va miliy darajada tayyorlangan ilmiy tadqiqotlarga e'tibor bersak,

³ Шамсугдинов А. М. Национально-освободительная борьба в Турции 1918-1923 гг

Turkiyaning Yevropa va AQSH yo‘nalishida siyosiy va boshqa aloqalarning susayishiga olib kelgan yana bir omilni ko‘rsatish mumkin. U ham bo‘lsa Turkiya yoshlarining g‘arbiy mamlakatlarda vujudga kelgan qadriyatlarni (ommaviy madaniyat ko‘rinishlarini ham) o‘zlariga singdirgan bo‘lsalar ham baribir islom dini, islom dini qadriyatlarini asosan hurmat qilayotganlari hamda asrlar davomida shakllangan urf-odatlarini esdan chiqarmayotganlaridir. Hozirgi vaqtda turk millatiga mansub insonlarning qariyb 6 millionga yaqini Yevropa mamlakatlarida yashab, u yerda o‘zlarining otalaridan qolgan urf-odatlarini hurmat qilib kelayotganlari bunga misol bo‘la oladi. Ularning esa, Turkiyada yashayotgan yoshlarning katta qismiga sezilarli darajada ta’sirlari borligi hammaga ayon.

Yevropaning uzoqni ko‘zlaydigan siyosatchilari Turkiya bilan sovuqlashgan aloqalarni qayta tiklash, turli yo‘nalishlardagi munosabatlarni jonlantirishdan manfaatdorlar, ular orasida Yevropa ittifoqi raisi bo‘lgan D.Tusk, Yevrokomissiya rahbari J.K.Yunker va boshqalarni alohida ko‘rsatib o‘tish mumkin. Bundan tashqari, AQShning sobiq Prezidenti D.Tramp ham Turkiya bilan yaqindan aloqalarga kirishish tarafdori hisoblanadi. G‘arbiy mamlakatlar rahbarlari Turkiya rahbari Rejep Tayyip Erdo‘g‘onni o‘z mamlakati milliy manfaatlarini qattiq himoya qiladigan, bir so‘zlik, aynan o‘zaro manfaatlar ustunligini yuqori qo‘yuvchi siyosatchi ekanligini ham tushunib yetishlari zarur. Busiz G‘arb bilan Turkiya o‘rtasidagi aloqalar tanazzulga yuz tutgan holda qolaverardi.

O‘z navbatida Turkiya bugungi kunda gaz va neft almashinuvi bo‘yicha Yevropada yetakchilik qilayotganini hisobga olsak, Yevropa Ittifoqi Turkiya bilan hamkorlik aloqalarini mustahkamlashga intilishi Ittifoq strategiyalaridan biridir. Bu borada amalga oshirilayotgan ishlarni Turkiya tashqi ishlar vazirligi hamda Yevropa Ittifoqi rasmiy saytlaridan ham ko‘rib chiqsak bo‘ladi. Energiya Turkiya va Yevropa Ittifoqi o‘rtasidagi munosabatlardagi eng muhim mavzulardan birini ifodalaydi. Mintaqaviy energetika sohasidagi hamkorlikka berilgan katta ahamiyatning belgisi sifatida Yevropa energiya xavfsizligini ta’minlashda o‘zining ajralmas mavqei bilan Turkiya 2006 yilda kuzatuvchi maqomi bilan Energiya hamjamiyatiga qo‘shildi.

Turkiyaning Yevropa Ittifoqiga a’zo bo‘lish muzokaralari doirasida 2007-yilda “energiya bo‘limi”ni ko‘rib chiqish jarayoni yakunlandi. Turkiya muzokaralar uchun energiya bobini imkon qadar tezroq ochishni istaydi.

TEİAŞ va ENTSO-E o‘rtasida uzoq muddatli shartnoma

Turkiya elektr uzatish kompaniyasi (“TEİAŞ”) va Yevropa elektr energiyasini uzatish tizimi operatorlari tarmog‘ining (ENTSO-E) tegishli kengashlari 2015-yil 15-aprelda Yevropa elektr energiyasi bozorining jismoniy integratsiyasini ta’minlash uchun uzoq muddatli shartnoma imzoladilar. Turkiya elektr energiyasi bozori, turk elektr tizimlarining Yevropa qit’alarining elektr energiya tizimiga doimiy ulanishini ta’minlash. Shunday qilib, Turkiya elektr tizimi va elektr bozori va Yevropa ichki

elektr bozori o'rtasida ilg'or integratsiya amalga oshirildi.

Turkiyaning energiya sektoridagi asosiy statistik ma'lumotlari va oylik sanoat hisobotlarini TÜİK (Energiya bozorini tartibga solish organi) va EPDK (Turkiya Statistika instituti) quyidagi havolalarda topish mumkin.⁴

Oxirgi 20 yil ichida Turkiya Iqtisodiy Hamkorlik va Taraqqiyot Tashkiloti (OECD) davlatlari orasida energiyaga bo'lgan talabning eng tez o'sishiga erishdi. Bu davrda dunyoda elektr energiyasi va tabiiy gazga bo'lgan talabning o'sishi bo'yicha Turkiya Xitoydan keyin ikkinchi o'rinda turadi.

Dunyoning tasdiqlangan neft va tabiiy gaz zahiralarning taxminan 60 foiziga tutash hududda joylashgan Turkiya o'z mintaqasida tabiiy gaz va elektr energiyasining eng yirik bozorlaridan biriga aylandi.

Boshqa tomondan, Turkiya energiya talabini qondirish uchun 74% importga qaram. Turkiyaning energiya strategiyasining xilma-xil tuzilishi va energiya importiga qaramligi bu sohada xalqaro aloqalarni birinchi o'ringa olib chiqadi.

Turkiyaning energiya strategiyasining asosiy maqsadlaridan biri energiya ta'minoti xavfsizligini mustahkamlash uchun yo'nalishlar va resurslarni diversifikatsiya qilishdir. Turkiya, shuningdek, mintaqaviy va global energiya xavfsizligiga hissa qo'shish va mintaqaviy energiya savdo markaziga aylanishni maqsad qilgan. Turkiyaning energiya strategiyasining xalqaro hajmini tashkil etuvchi asosiy elementlar quyidagilardir:

1. O'sib borayotgan talab va importga qaramlikni hisobga olgan holda neft va tabiiy gaz yetkazib berishda yo'nalishlar va resurslarni diversifikatsiya qilishni ta'minlash;
2. Mintaqaviy va global energiya xavfsizligiga hissa qo'shish,
3. Energetika sohasida hududiy savdo markazi bo'lishi;
4. Energiya zanjirining har bir bosqichida barqaror rivojlanish kontekstida ijtimoiy va atrof-muhitga ta'sirlarni ko'rib chiqish,
5. Elektr energiyasi ishlab chiqarishda mahalliy va qayta tiklanuvchi energiya ulushini oshirish,
6. Energiya tarkibiga yadro energiyasini kiritish.⁵

Turkiya energiya importiga qaramlikni kamaytirish, mahalliy resurslardan maksimal darajada foydalanish va iqlim o'zgarishiga qarshi kurash maqsadlari doirasida qayta tiklanadigan energiyaning milliy energiya tarkibidagi ulushini oshirish va energiya tarkibiga atom energiyasini qo'shish borasidagi sa'y-harakatlarini davom

⁴<https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=cevre-ve-enerji-103&dil=1>

<https://www.epdk.gov.tr/Home/En>

⁵ <https://enerji.gov.tr/homepage>

ettirmoqda.

Qayta tiklanadigan energiya

Turkiya qayta tiklanadigan energiya manbalarini rivojlantirishga katta ahamiyat beradi. 2017-yilda qabul qilingan Milliy energetika siyosatiga ko'ra, mahalliy va qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanishni ko'paytirish asosiy ustuvor yo'nalishlardan biridir. Bundan tashqari, Turkiya qayta tiklanadigan energiya manbalarining o'rnatilgan quvvati bo'yicha Yevropada 5-o'rinni, dunyoda esa 12-o'rinni egalladi. Qayta tiklanadigan energiya manbalarining Turkiya o'rnatilgan quvvatidagi ulushi 2022-yil oxirida 54 foizga yetadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- 1.Алекперов. Р. Роль стил во внутренней и внешней политике Турции после Второй мировой войны Автореф...канд.полит.наукю-М.2007-С.12-14
- 2.Азиз Аль-Азмех.Ислам и современность. – М. 2009.С.17
- 3.Шамсутдинов А. М. Национально-освободительная борьба в Турции 1918-1923 гг
- 4.<https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=cevre-ve-enerji-103&dil=1>
<https://www.epdk.gov.tr/Home/En>
5. <https://enerji.gov.tr/homepage>
6. Накисбаев Д.В. США – ЕС – Турция. Современная Европа/Дипломатическая Академия МИД России [под редакцией Т.А.Закаурцевой], М.: Восток-Запад, 2008.
7. Turkey in Europe. Second Report of the Independent Commission on Turkey. September 2009.
- 8.Шлыков В.И. Эволюция партийной системы Турции в период Третьей Республики (1983-2007) // Турция на рубеже веков. М., 2008
9. Кудряшова Ю.С. Турция и Европейский Союз: история, проблемы и перспективы взаимодействия. М., 2010.
- 10.Redmond John, «Turkey and the European Union: troubled European or European Trouble?» International Affairs vol. 83, N2 (2007).
11. Karpat K. Turkish foreign policy: some introductory remarks. Istanbul, 2003.
12. Корнилов А.А. Центр стратегических исследований МИД Турецкой Республики: особенности функционирования и масштаб экспертизы // Актуальные проблемы изучения современной Турции: Материалы международной научной конференции. Н. Новгород: ИСИ ННГУ, 2007.
13. Redmond John, «Turkey and the European Union: troubled European or European Trouble?» International Affairs vol. 83, N2 (2007).